

Илустрована Ратна Кроника

ИЛУСТРОВАНА РАТНА КРОНИКА ИЗЛАЗИ У СВЕСКАМА. — ПРЕТПЛАТА НА 10. СВЕЗАКА СТАЈЕ КРУНЕ 2.— ПОЈЕДИНЕ СВЕСКЕ СТАЈУ 24 ПОТУРЕ. — ПРЕТПЛАТА --- СЕ ШИЉЕ: КЊИЖАРНИЦИ СВЕТОЗАРА Ф. ОГЊАНОВИЋА, НОВИ САД. ---

УРЕЂУЈЕ: ДР. КАМЕНКО СУБОТИЋ. — ИЗДАЊЕ КЊИЖ. СВЕТ. Ф. ОГЊАНОВИЋА.

1389.

1912.

РАТНИ ПРОГЛАС

ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА СРБИЈЕ ПЕТРА I.

СРПСКОМ НАРОДУ.

Најновији догађаји ставили су опет на дневни ред решавање судбине Балканскога Полуострва, па с тим и судбину Старе Србије, те славне али тужне мајке наше Краљевине, где је историјско језгро српске државе старих краљева и царева, где су славне немањихке престонице: новопазарски Рас, Приштина, Скопље, Призрен; где живе наша браћа: по крви, по језику, по обичајима, по народној свести, жељама и тежњама.

Освајачка и нетрпељива отоманска владавина истребљује већ вековима ову нашу браћу.

Од берлинскога конгреса на овамо, убијање, одвођење у Азију и до последњих дана, насилно расељавање, турчење женскиња и мушкиња, непризнавање наше вере, језика, имена српскога, били су основица турске управе.

Разоравање Старе Србије вршено је пређе безобзирно дивљачки; а наставило се под новом уставном владавином, новим средствима, са циљем да се у царевини све народности униште а остане само једна отоманска.

Та нова уставна владавина је прегнула да и економски сатре Србе, па је дотадањи рђави друштвени, привредни и финансиски систем, основан на освојењу и средњовековном феудализму учинила још тежим Србима. Она им је наметнула и дужност служења у војсци, а задржала је и даље за њих све оне тешке обавезе феудалнога режима, које су им наметнуте баш зато што не служе војску. Али и без тога Србину, и у том новом добу, није било обезбеђено ни имање, наслеђено ни стечено, као што није био ни сам живот.

Одсуство безбедности стварали су рђава управа, подмитљиви судови и стална анархија која је у последње време достигла врхунац.

Све ово скупа чинило је стање Срба у Турској сасвим неиздржљивим.

То неиздржљиво стање гонило је стотинама година Србе да се селе из Старе Србије, а од последњег нашега рата с Турском сваке године прелази у нашу Краљевину хиљаде очајних и голих бегунаца. Њих је данас препуна Србија. Њихово пребегавање је стварало Србији големе новчане издатке, и стално узнемиривало њено становништво.

Очекивало се да ће турска влада ценити све жртве Србије, али узалуд. Мира није било ни на самој граници, коју је међународна комисија, после прошлога нашега рата с Турском, великим делом неприродно повукла. Чести оружани упади, због којих смо је и усред мира, с великим жртвама, морали чувати и бранити, ометали су наше становништво у пограничним срезовима, да се безбрижно предаје културном и привредном развијању. Па и саме царинске мере турске неразумно су спречавале трговински саобраћај тих крајева. Непредусретљивост отоманске владе показала се највише у питању остварења једнога великога међународнога дела, кориснога по обе наше државе, и по привредни живот осталог цивилизованог света. Србија, одсечена од мора, настојавала је одавно, да се од Порте добије одобрење за грађење, од наше границе до Јадранскога мора, железнице коју Србија сматра као своје животно питање; али без успеха.

Турске владе су стално посведочавале и према својим држављанима нераумевање својих дужности, и биле су глухе за све жалбе и представке. Дошло је дотле да већ нико није био у Европској Турској с тамошњим стањем задовољан. Досадило је и Србима, и Бугарима, и Грцима, и Арбанасима. Буне се редом: и муслимани, и католици и православни. За то су и све суседне балканске државе, трпећи једно и исто зло, предузимале безброј корака у корист своју

Генерал Живојин Мишић
помоћник шефа српског генералног штаба

и своје браће, па опет залуду. Српске су владе за ових тридесет и четири године безуспешно исцрпили сва дипломатска средства и код пријатељских сила и код Порте; шта више, кад се пре неколико година покушало с реформама у неким вилајетима Европске Турске, већи део Старе Србије био је искључен из тога покушаја. Ја сам са своје стране све учинио, да мирним путем исправим ово стање тешко и несносно, и по нас и по браћу нашу. У томе смеру ја сам ступио у споразум са Краљевима балканских држава да сложено покушамо, заједничком представком у Цариграду, поправити оно што се више не може трпети. У том спремању били смо изненађени мобилизацијом и концентрацијом турске војске према нашим границама. На то се морало одговорити једнаком мером, али смо ипак једном заједничком нотом, испуњеном свим обзирима умерености, учинили последњи покушај да се мирним путем нађе злу лека. На то се одговорило новом сечом наше браће, новим зверствима над њом, новим повредама границе и на послетку опозивањем турских посланика из Београда, Софије и Атине.

Ја сам зато у име Божје наредио Мојој јуначкој војсци да пође у свети бој за слободу наше браће, за бољи живот и напредак Краљевине Србије. Наша браћа Црногорци већ ките свежим лаворима своје победне заставе, а с

нама данас ступају напред и јуначке савезничке војске бугарска и грчка. Вековне су нам патње заједничке биле, заједнички нас интереси везују, нека нам и рад на добру и слободи Балканскога Полуострва буде заједнички.

Моја ће војска у Старој Србији поред хришћана затећи и Србе муслимане, који су нам исто тако драги, а с њима и Арбанасе, хришћане и муслимане, с којима наш народ живи заједно већ хиљаду и три стотине година, обично делећи с њима срећу и несрећу. Ми им свима носимо слободу, братство, једнакост у свему са Србима. Наша ће Србија и тамо донети жељени мир и напредак, као што је то донела окрузима ослобођеним 1877—8. године: у њима живе слободни, напредни, свесни, задовољни грађани. Тај живот имамо да заснујемо и на обалама Лаба, Ситнице, Ибра, Дрима, Вардара.

Ја вас позивам, драга браћо, свесрдно помогните моју храбру војску да ово оствари, и сву своју снагу за то заложите.

Живео мој мили Српски Народ!

У Нишу, 5. октобра 1912. г.

П Е Т А Р с. р.

Председник мин. савета, министар спољних послова Никола П. Пашић с. р., министар финансија Д-р Л. Пачу с. р., министар унутрашњих дела Стој. М. Протић с. р., министар правде Д-р М. Полићевећ с. р., министар нар. привреде К. Стојановић с. р., министар грађевина Ј. П. Јовановић с. р., министар просвете и цркв. послова Љ. Јовановић с. р., министар војни, пуковник Рад. Бојовић.

ПОКЛАНА ДЕЦА*

Живет се није могло од самих уздисаја;
Мрети се није телу без окршаја;

— Ох јадна раја!
Та да су јањци били, од горке муке
Јањци би војску дигли на таке вуке.
Да им је турска хала
И последњу кап жића
И крви Обилића
Из жила исисала, —
Тад и тад би их диг'о
Успомен славе старе,
Срамне би ланце стресли —
Па сковали анчаре.

Од како јарко сунце ледену земљу згрева,
Увек је било љутих и крвавих бојева, —
Но борили се људи —
Па нека сабља суди!
— Ил право или криво, стиће се некој мети.
Човек ће све поднети.

И раја тако хтеде, бојна се труба зачу,
Нек буде једном краја том вековадном плачу
И кад се слише чете у богоданој слози
Кликнуше речи свете:
Боже помози!

* Ову савремену песму написао је Змај Јован Јовановић 1876. год. за време босанско-херцеговачког устанка. Ишла је први пут у календару „Панчевцу“ за г. 1877. са његовим потписом, а била је пренесена и у новосадску „Заставу“ исте 1877. године. У његове збирке није ушла. Његово пророчанство у последња два стиха данас се испунило.

„Ха-ха-ха! Јолдаш чу-ли! — помиње ђаур бога!“
Грокнуше турске звери лудилом беса свога.
„Зар има ђаур Бога!“ — викнуло Туре неко,
„Шта велиш море, Мујо!“ — „Вала ја не бих рек'о.“
„Ако је стеко бога, ваља да и то знамо,
Па хајд да покушамо!“
Покушај овај смели кржаве звери збрати...
И тад су започели — ђаурску децу клати!

Дал има бога свога та погажена раја!?
„Ђаурску децу клати! — Да дивна замишљаја!
И покушај се поче:
Стотину ј' деце пало
Како је које јадно у куту заспало,
Ни мача није видло, ни оно зверско лице
Својег убице.
Стотину ј' само клекло, — стотину ј' обамрло
Пре нег што је оштро гвожђе дотакло бледо грло.
Стотину ј' грозна рука хитала у вис сада
А безазленче гледа, како на анџар пада.
Друга су дигла руке, па рукама обема
Мољаху: милост, милост! — Ал' Турчин душе нема.“

ПРВИ СУКОБИ НА СРПСКО-ТУРСКОЈ ГРАНИЦИ

У свом конфликту са балканским државама Турска их није довољно озбиљно узимала и изгледа да није веровала, да ће балканске државе доиста заратити. Извршила је мобилизацију ради застрашивања и на границама се показала доста изазивачки. На српској граници Зибевче-Ристовац она је прва прекинула погранични саобраћај и допустила Арнаутима и редовној војсци да пуца преко границе читавих 2 дана пре него је рат био објављен.

18. септембра о. г. по ст. заставиле су турске власти први пут воз, који је редовно комуницирао између Турске и Србије преко Ристовца и Зибевча. Воз је заустављен у Зибевчу и путници су морали ићи пешке до Ристовца. Од тога дана је прекинут сваки саобраћај и трговачки и политички власти између ова два места.

29. септембра су ради мобилизације одвели Турци неколико Срба сељака из села Карадника са српске границе, рекавши им, да их воде у Скопље. Но стража, која их је спроводила, повери им, да ће их одвести у Азију. На то су ови покушали да побегну преко границе, но турски војници плотуном сруше неколико бегунаца, а осталима успе да пређу. Тај дан у вече је вршен терор над пограничним Србима.

1. октобра око 5 сати у јутро Арнаути су пуцали у близини Карадника на српске пограничне страже. Истог дана су Арнаути заједно са низимом напали на српску станицу Ристовац. Још се и сада виде поздовима рупе од пушчаних метака. Препуцавање је трајало читав дан и непријатељи су одбијени тек око 6 сати по подне, кад су стигле у помоћ оближње српске пограничне страже. Редовна српска војска која се налазила у Ристовцу није могла да се упусти у бој, јер није имала више заповести и јер рат још није био

Многу ј' на грудма мајке погибија затекла
И звер је прво чедо, па онда мајку секла.
Која су главу дигла, глава им о тле паде,
Која су плакат смела — тима се очи ваде.
А које голо дрхће, на жив се огањ меће,
Па ништа друго, ништа, само се — живо пече;
Да, јоште нешто само — крај огња Турци седе
И мајку турски гоне, да свог јединца једе.

Ха! звери невиђена, у паклу одојена,
Које се гнушат мора и шакал и хијена.
Ако те ђаво чува и пак'о помоћ пружа. —
Онда је слаба сила у нашега оружја,
Онда је слаба рука хришћанског мученика
Онда је трошна снага у живих осветника
Ну живи и да клону —
Ал' ти се не ћеш дићи
— Тебе ће други стићи.
И дићи ће се дићи из гроба ископана,
И стићи ће те стићи — деца поклана.

Змај Јован Јовановић

објављен. Број изгинутих и рањених непријатеља није познат, али према оном што се могло сутра дан, кад су непријатељи купили мртве и рањене, рачуна се, да их је било до 200.

3. октобра је прешао у Ристовац један Арнаутин, да са Србима ухвати везу, да се обуставе непријатељства по граници. То је и успело и тај дан је било мирно, само се могло опазити кретање и гомилање турске војске на граници.

4. октобра у зору Турци су покушали да борбом разоре мост на реци Кршевици близу српске границе. Пуцањ бомбе је био знак за општи нападај. Нападаји су извршени на неколико места на граници, но пограничне страже су их успешно одбиле. Ни у овим окршајима није учествовала редовна војска. — Овога дана је у Београду потписана објава рата Турској.

5. октобра су се са турске стране чули турски топовски пуцњи. Тога истога дана око 6 сати у вече загр-

мио је са Игњатовца и први топ са српске стране, артиљеријског потпуковника Туфегџића. После борбе од 40 минута прешла је српска војска границу и ушла у Зибевче. У овом првом окршају између редовних трупа учествовали су с непријатељске стране гомиле Арнаута и један табор турске војске.

Од овог дана започело је победоносно наступање свих српских армија на турско земљиште.

О борби 1. октобра по ст. писао је београдској »Политици« дописник из Ристоваца ово:

Јутрос сам успео да сазнам све аутентичне податке о борбама које су јуче вођене око Ристовца. По овоме, што вам ја шаљем и што је до слова тачно, догађаји су текли нешто друкчије но што је јуче о њима на брзу руку јављено.

Ево, како су почеле и како су се завршиле јучерашње борбе:

Јуче у шест часова изјутра отпочео је наш седми пешачки пук

Призор из борбе код Киркилисе

Пратња Исе Бољетинца

вежбања на нашој страни, према селу Давидовцу. Војници су се вежбали хитри и расположени, официри су командовали мирни и прибрани и не слутећи шта их само кроз који тренутак чека.

Али тада одједном Арнаути, који су се налазили око турских караула по висовима, оспу плотунима на наше војнике. За првим плотуном дошао је други, или он је већ затекао наше војнике постројене у бојни ред. На ватру се одговорило ватром и тако се отворио жесток бој.

Докле је једна руља Арнаута напала са висока на нашу војску, дотле је друга, још већа руља покушала да заузме ристовачку железничку станицу. Неколико стотина Арнаута пошли су ка станици пуцајући плотунима. Али до станице нису могли доћи. Том приликом један наш финансијски стражар, из заседе а под кишом куршума, убио је пет Арнаута. Још одмах после првих плотуна, у борбу су се умешале и турске трупе и пушкарање се развило на линији дугој више километара.

Борба је трајала од јутра па све до синоћ, када су око 6 часова одјекнули последњи пуцњи. До подне се знало, да је пошинуло пет Арнаута а после подне, сем оне петорице коју је убио финансијски стражар, не зна се колико их је пошинуло. Али по њиховој оторчености и алакању изгледа да су прешрпели знатне губишке.

Наша војска заузела је у борби три карауле на Карпини које доми-

нирају над свима арнаутским селима. Те карауле војска је задржала.

Јутрос је освануло мирно, и како се чини, цео дан ће проћи на миру јер се арнаутске групе а тако исто и турске пограничне трупе држе сасвим повучено.

Наши јучерашњи губитци према величини борбе, сасвим су незнати. Погинула су двојица, а како сам апсолутно тачно јутрос извештен, рањено их је дванаест, од којих су десеторица пренети на лечење у врањску болницу. Имена првих наших жртава нисам могао сазнати.

Пре два дана пребегао је из Жбевца на нашу страну шеф железничке станице са четири службеника. Тај шеф је по народности Талијан из Швајцарске а од остале четворице тројица су Грци а један Пољак. Са њима је пребегао и кафеџија из Жбевца, такође Грк.

О борби 4. октобра јављено је телеграмом из Београда, сутра дан:

Јуче, рано изјутра прешло је код Мрдара на нашу страну неколико стотина Турака. Они су опљачкали и запалили два српска села У близини се налазила српска војска и она се сукоби са Турцима. Турци су ускоро сузбијени, оставивши на нашој страни седам мртвих, а рањене су, којих има велики број од вели собом. Са српске стране рањено је њих осам, а мртвих нема.

Ти, Турци, који су прешли у Србију дошли су из села Подујева, преко пуша Мрдара, где Турци од неколико дана идижу ушврђења.

Доведено је и око хиљаду Арнаута, који идижу редуше и један шабор војске, која се ушврђује.

Кад су Турци отерани са српској земљишта, они су, пошпомоћуши војском, ошпочели паљбу на српску војску из ушврђења.

О првој акцији српске војске до-нела је 5. октобра по ст. београдска »Политика« ове вести:

[Бој на Преполцу] Прекјуче рано изјутра турска војска упала је, код села Васиковца, недалеко од Мрдара на нашу територију и напала наша два села. Наш други пешачки пук дочекао је упадаче и развио се крвав страховит бој. Турцима су пришли у помоћ нови одреди из ушврђења Подујева а наша је војска добила помоћ.

Бој, у који се умешала и артилерија, трајао је цео дан. Турци су, са грдним губитцима, били отерани на своје земљиште. Они су у томе, прекјучерашњем, боју имали преко две стотине погинулих и више стотина рањених. Од наших свега су десеторица погинула и 42 рањена.

[Заузеће Подујева.] Али Турцима ни то није било доста и они су јуче рано изјутра поново напали наше трупе. У јучерашњем броју нашега листа ми смо саопштили последње вести о почетку тог великог боја.

Војвода Јован Бабунски

Топовска јака разлегала се преко Куршумлије и допирала чак до Прокупља.

Око 8 часова наша војска је већ потисла турске трупе и пошла за њима у потеру. Турци су покушали одмах да се сконцентришу око свога великог и јаког утврђења крај села Подујева. Али им то није пошло за руком.

Већ у 10 часова пре подне утврђење Подујево са масом Турака заробљеника било је у рукама српске војске.

Нападане са свију страна малим турским, разбијеним одредима, наше трупе пошле су све дубље имајући сваки час укубе са турским посадним одељењима. И већ јуче пред вече наша војска је била преко тридесет километара дубоко у Старој Србији.

[Трупе пред Приштином.] Синоћ, у сумрак српске трупе биле су већ пред Приштином.

Варош је жељно очекивала ослободиоце; Приштина је била спремна на предају. Али су српске трупе обиле хитајући на југ.

[Сељаци уз војску.] Што су наше трупе дубље продирале, уз њих се прибијала све већа нова војска: устаника сељака, наоружаних вилама, секирама, пушкама најразличнијих система које су стрпељиво, скривене, рђале чекајући час ослобођења.

Устанак је захватио сва наша села од Митровице па до Куманова и од српске границе до Липљана

[Наши у Жбецу.] Док је војска са Преполца предузела победнички ход ка Приштини и Косову, дотле је између наше врањске војске и турских трупа такође дошло до сукоба.

На прво изазивање с турске стране наша војска из Ристовца добила је наредбу да пође на Жбевац и после врло кратке борбе Жбевац је за навек изашао испод турске власти.

И тада су одмах, док је наша војска продирала даље тукући се са турским трупама, постављени први наши чиновници у новом делу Србије. Постављени су: шеф српске полиције у Жбецу, управник поште и шеф железничке станице.

[Освојење Бујановца.] Јуче око подне запраштали су српски плотуни око Бујановца носећи слободу потлаченима. Турска војска повлачила се споро, Арнаути су унезверено гледали војну силу какву никада нису видели.

Не зна се број жртава са којим је наша војска заузела Бујановац, али по једном ноћашњем телеграму изгледа, да је врањска војска имала сасвим незнатне губитке...

[На Куманово!] Ноћас и јутрос наше су трупе наставиле продирање ка Куманову и можда још данас по

Слика турскога зверства

подне зацрнеће се наши шанчеви по висовима око Куманова.

По једној вест из Врање, није немогућно да се још вечерас заподене борба између наше војске и турских трупа, ако се оне буду усудиле да бране Куманово.

Још пре неколико дана осетило се велико врење у хришћанским селима око Куманова. Јуче се маса сељака устаника придружила нашој војсци и нема сумње да ће поред наше редовне војске, у заузимању Куманова учествовати и хиљаде наших сељака.

РАЗВИТАК СРПСКЕ ВОЈСКЕ

За време првога и другог устанка противу Турака под Карађорђем и Милошем Обреновићем (1804—1815) сваки за оружје способан Србин био је војник. Народ су предводиле вој-

воде, које су у својим крајевима подигле биле устанак. Најзнатније војводе после Карађорђа биле су: Јаков Ненадовић и његов синовац Прота Матија, Миленко Стуковић, Петар Добрљац, Милан Обреновић, Сима Марковић. Кад је Србија под Милошем дефинитивно ослобођена била, војску је састављао цео народ, као и за време устанка. Војне старешине биле су срески и окружни начелници, који су имали војничке чинове. Кнез Милош је први заведе једно мало одељење стојаће војске као гарду. Под кнезом Александром Карађорђевићем Србија је имала од стајаће војске два батаљона, један ескадрон и две батерије. Још под кнезом Милошем основана је била војничка школа за официре. Она се прво звала «артилериска школа», па је доцније добила назив «војна академија». Кад је дошао на владу кнез Михајло он је

Посада Тузи предаје оружје

најозбиљнију бригу покљонио стварању организоване народне војске. Дотле је војска била под управом унутрашњих дела, а њоме је командовао »начелник стајаће војске«. Кнез Михајло је позвао француског пуковника Мондена, да организује српску милицију, и тада је створио засебно министарство војно. Пуковник Монден (умро је пре 6 година у Паризу) био је први српски министар војни. Кнез Михајло је за подизање српске војске врло много урадио. Довео је неколико Срба аустријских официра, створио школу за старешине народне војске, установио стална вежбања недељом и празником за народне војнике и целу народну војску наоружао тада модерним оружјем. Благодарећи оваком његовом раду на јачању народне оружане силе, он је могао 1867 без капи крви да добије шест градова, у којима је била још турска опсада.

У оба српско-турска рата (1876 и 1877-8) Србија је ушла са милицијом, онаквом, какву је створио кнез Михајло. У првом рату Србија је имала сама са Црном Гором да се бори са надмоћном турском силом. Српска се војска у томе рату показала храбром и издржљивом, али и њена малотрајност, и милицијски систем учинили су да није могла однети ни једне победе. Познато је, да је народна војска или милиција неспособни за нападни (офанзивни) рат. Али у одбрани су Срби показали необичну живавост, и Српска војска, која није бројила више од 90'000 људи давала је више од 4 месеца снажног отпора силној и добро организованој турској војсци.

У другом рату са Турцима Србија

је имала успеха, што је главна турска сила била окренута противу Руса. Тада је српска милиција задобила четири округа: нишки, пиротски, топлички и врањски.

Искуство ова два рата и велики задаци Србије, одлучили су краља Милана да у Србији уведе систем стајаће војске, са општом војном обавезом, која је и дотле постајала само за случај рата. Закон о стајаћој војсци донела је напредњачка влада 1883. год. Тек што је овај закон тако рећи ступио у живот, још није био потпуно ни изведен, ступи Србија новембра 1885 у рат с Бугарима. У овом се рату борила само српска стајаћа војска у јачини око 50.000. Овај је рат, из многих разлога, био неуспешан.

После српско-бугарског рата Србија енергично радила на развијању своје убојне силе. У садањем рату, Србија први пут улази у борбу са правом стајаћом војском, јер су у овом рату сви борци, почев од војника сталног кадра до последње одбране (последња одбрана обухвата 45—50 г.) прошли кроз касарну. У овоме рату српска је војска сјајно положила свој испит, и доказала, да може стати у ред најбољих војска у Европи. Систем стајаће војске, истина, захтева и врло велике материјалне жртве, али су све оне добро исплаћене овако великим и сјајним успесима!

Дакле, за успех у овоме рату, Србија има да захвали поред храбрости, пожртвовања и истрајности својих војника и официра и принципу стајаће војске, која је од сваког Србина створила доброг војника у европском смислу те речи. Ј.

СРПСКИ ОФИЦИРСКИ КОР

Српски официрски кор рекрутује се на више начина али су два главна: 1) из војне академије и 2) из под-официрских школа.

У војну академију ступају младићи, који сврше 6 разреда гимназије и положи нарочити „пријамни испит“. Обично се сад прима просечно по 30 младића годишње, а раније се примало по 50, 80, 150, а једне године чак и 200. Војна академија траје четири године. По свршетку академије њени се питомци по рангу производе у потпоручнике: пешадијске, коњичке, артилериске и инжињерске. Засебних курсева за поједине редове оружја нема. Уз војну академију постоји и „виши курс“, у кога улази годишње по 20 официра. Он траје 2 године и даје више војно образовање, које одговара страним ратним или ђенералштабним академијама. Само официри који сврше виши курс могу постати ђенералима.

У Србији постоје четири подофицирске школе: пешачка (у Београду), коњичка (у Београду), артилериска (у Крагујевцу) и инжињерска у (Нишу). Њима је циљ стварање добрих подофицира. Најбољи међу њима могу полагасти испит за официра, и као официри терају каријеру до подпуковничког чина закључно.

У српском официрском кору има сем ове две врсте официра још официра који су у Русији свршили кадетске или јункерске школе. Обично сваке године производе се 8—10 оваквих официра. Сем тога има официра који су дошли из страних војска: то су већином Срби из аустријске војске. Раније је ових официра било доста, сад су врло ретки.

По својој спреми српски официри се могу мерити са официрима у осталим европским војскама. У војној академији сем стручних војних предмета предају се предмети за опште образовање, као што су: наука хришћанска, српски језик са литературом, општа и српска историја, географија, хемија, физика, математика, француски, руски и немачки језик. Осим тога сваке се године шаље по неколико официра у стране више школе, нарочито у руску николајевску ђенералштабну академију, у вишу ратну школу у Паризу, у интендантску школу у Паризу, у коњичку школу јахања у Сомиру (у Француској), у ратну академију у Турину (Италија), у ратне школе у Белгији, и на техничке школе у Немачкој и Белгији.

Официри из трупе такође се труде да свој духовни хоризонт прошире; то постигну читањем, похађањем јавних предавања и на предавањима у пуковским школама (ова се предавања обично држе зими, кад је

Српске комите прелазе из Србије у Санџак

мали број војника у касарнама). Српски официри су најбољи купци свију стручних и белестричних књига, које се у целом Српству штампају. Сем службеног часописа „Ратника“ готово је сваки српски официр претплатник Српске Књижевне Задруге, Српског Књижевног Гласника, Бранкова Кола и Босанске Виле.

Српски је официр вредан, скроман и одан дужности. Његову храброст и пожртвовање приказао је садањи рат у најлепшој светлости. Официри су необично омиљени код војника. Рањеници у болницама посетиоце и болничаре непрестано распитују о својим командирима и командантима. Има безброј примера, како су војници трчали пред своје официре да их заклоне од непријатељског куршума.

У мирно доба Србија је досад имала на 2500 официра свију редова оружја. После рата тај ће се број морати повећати, јер ће српска војска бити увећана са намање још три нове дивизије.

МЕЂУ РАЊЕНИЦИМА.

(Свршетак).

Опет завлада тајац. Један војни лекар нареди болничарима да са носилима приђу ближе. Скидоше за тим са прозора завесе, и пред нама се указа слика болнице. Из вагона су уклоњена сва седишта и место њих, једно поред другог постављени су кревети са рањеницима. Болничари прилазе једном по једном рањенику, пажљиво их износе и спуштају на носила. Други болничари прихватају носила и полако се крећу ка болници. После четврт сата уз монопол се кретао тужан али величанствен спровод.

Истоваривање рањеника завршено је у подне. Маса света која је изашла рањенике да дочека и поздрави, крете се тада у војну болницу да рањеницима однесе понуде и да се распита о боју.

За тим смо ушли у болницу.

Ми смо имали прилике, да видимо једну од најчувенијих клиника у свету: берлинску клинику у Ziegelstrasse. С поносом можемо рећи, да та клиника и не личи на нашу модерну војну болницу. У осталом то ће видети и њихови новинари, кад дођу код нас.

У великом парку, израђеном по енглеском систему, има невероватни број зграда, које су све само сале за рањенике. Кад су наши рањеници смештени у те сале, увек је било између једне и друге постеље места још за две постеље.

По парку журе неке женске; то су даме, кћери и жене наших најодличнијих грађана. Можда оне ту журбу никада нису показале код своје куће; зато нека им ово држање служи на част.

Како су смештени у постеље наши рањеници, одмах им је било прво — место јечања — да читају новине. Одмах им је дато пуно новина, и допуштено им, да пуше.

И војна болница са својим првим рањеним јунацима изгледала је, како ниједна болница, ниједна клиника није изгледала: то нису били рањеници, то су били још увек ратници.

Приђем једноме и упитам га:

— Јуначе, где си се борио и како си рањен.

А он ми, сав крепак, одговара ово: »Зовем се Милутин Радојевић и родом сам из села Марковића у срезу јабланском. Рањен сам са два метка

у груди и једним у ногу, и то десну. Тукао сам се на Мрдарима. Ја нисам ни морао ићи, јер сам ордонанс; али сам свога коња дао другом једном, болесном; а ја сам узео његову пушку; и ево доживео сам славу да и моје крви нешто потече за моје људе. А сад ћу ја да се излечим и да се вратим, да им покажем, мајку им турску, ко је српски каплар!

— Живео, јуначе! рекох њему.

— Батали то, оно су јунаци, што су тамо остали, а мене душа боле, што не одох!

О патриотизму и појезији нашега народа много сам читао и слушао, и сада сам својим рођеним ушима и чуо, и то оно, што можда до сада не бих сасвим веровао.

— Запишите и моје име, и ја сам се борио, и то на Лисицама, рече рањеник поред њега; а тај рањеник је с великим интересовањем читао једне новине.

— Дабогме да ћете сви бити записани у златну књигу наше славе.

— Ја сам се, братац мој борио од 12 ноћу до пола пет ујутру. Онда прекидосмо мало. Овећао сам бол у нози, а кад скидох опанке и чарапе ја видим крзаву ногу. Ногу сам завијао мојим пешкиром, али још нисам био готов, кад викнуше: »Напред!« те ти тако појурим напред и добијем и ове друге две ране!«

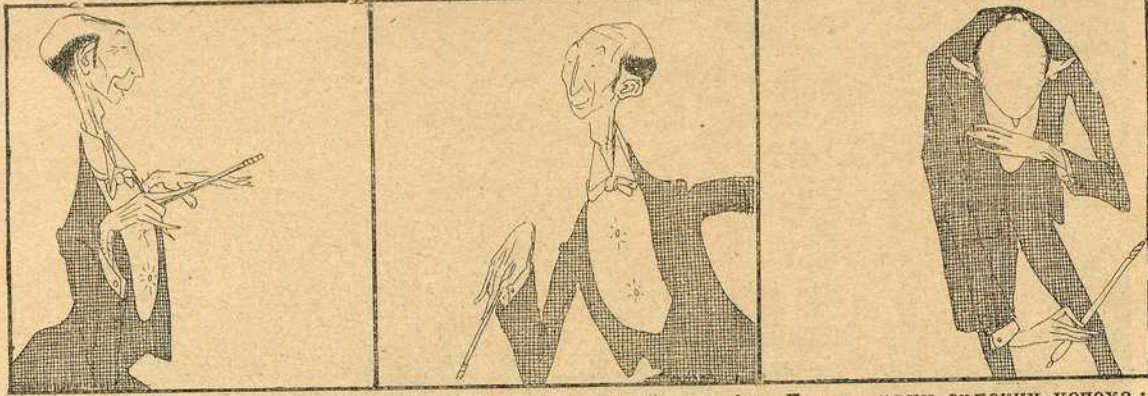
— Слушајте и мене, и ја сам први јуришао на жгадију! подиже се један рањеник с друге стране сале.

Приђем и њему.

— Ја сам Риста Миленковић, ево баш сад пишем кући, да сам жив и здрав; не знам, што ме држе овде.

У томе тренутку приђе једна болничарка, отмена госпођа из Београда,

ЕВРОПА ДИРИГУЈЕ БАЛКАНУ

Пре рата: Децо, будите мирни!

На почетку рата: Децо, рат ће бити локализован (ограничен) на Балкан, а од status quo (подела Турске) нема ништа.

После првих српских успеха: Finale! Делите Турску!

и рече му: »Ево ти доктора, кога не-престано тражиш!«

И доктор га прегледа и учини му по вољи: Отлушта се као потпуно излечен, и упућује се у своју команду.

— Фала ви, докторе! био је срдачан одговор.

Кад се има на уму, да су ови рањеници превијени и лечени већ на самом бојишту, онда је појмљиво, што сви, што су овде, не само нису опасно болесни, него се већ после пет дана враћају у своје команде.

да се опишу та зверства. Наша их слика престо и живо приказује. Турски су се зликовци фотографисали са одеченим главама јадних Србаља. Срећом неће им више главе сећи, јер је Косово освећено.

Призор из борбе код тврђаве Тузи, која је већ давно пала у руке храбрих Црногораца, приказује како турски војници, официри и цела посада из Тузи полаже Црногорцима оружје.

Слика, која представља прелаз српских комитета из Србије у Санџак, представља ону комитетску чету, која се борила на Вељој Глави. Опис ове значајне борбе почећемо доносити у идућој свесци.

НАШЕ СЛИКЕ

Генерал Живојин Мишић један је од најистакнутијих српских официра, а генералски чин дао му је рат. Његова је велика заслуга израда српског ратног плана. Ради на војној књижевности, а Србија га је често слала на маневре страних војска.

Слика представља пратњу Исе Бољетинца. Још се тачно не зна, шта је са Исом, али се тврди: да је и он и пратња му побијена у табору генерала Живковића, јер је стража ноћу приметила, да су Арнаути хтели убити Живковића.

Бугари су код Киркилисе имали велику битку са Турцима. Турке су славно победили. Опис битке донећемо у доцнијим свескама.

Јован Бабунски спада међу најистакнутије српске војводе у бившој Турској. Он је са својом четом чувао народ од злочиначких Арнаута, коликогод је више могао. Кад је Турцима објављен рат, са својом је четом храбро помагао операције војске, те је и рањен био. Рана му је већ залечена.

Наш је народ издржавао у бившој Турској безбројна зверства турска и арнаутска. Дебеле би књиге требале, Употреба клишеја законом забрањена

ЗАПИСИ

[Освећено Косово] Г. Љубомир Ковачевић, министар у пензији и академик сахрањивао је свога јединца Владету Ковачевића, секретара министарства спољних послова који је као водник митраљеског одељења погинуо на Куманову.

Када је тело младога јунака спуштено крај гроба, да се последње молитве над њим изврше, сам отац стао је крај хумке да се са својим јединцем опрости.

— Сине, рекао је г. Ковачевић, иди мирно јер си ти свој дуг отаџбини испунио. Сине, ја не плачем, јер си и ти био са витезима који су после векова страдања дошли да својом смрћу спасу животе милионима других.

Иди спокојно пред престо Вечнога и кажи радосно Душану и Лазару, кажи свима косовским мученицима, да је Косово освећено!

Није било ока које није проплакало али није било ни срца које није поносито уздрхтало слушајући великога оца који је угушивао свој очински бол да би дао одушке радости отаџбине.

[Скопље] »Царствујушчи град« Скопље, (Искиб) у које је победоносно ушла српска војска са престолонаследником на челу, лежи на горњем Вардару и главни је град косовског вилајета. У старом веку било је Скопље главни град провинције, која се је звала Дарданија и при-

падао је од 7 векова Словенима, онда је пао под Бугаре, а кад је 1019. пало западно бугарско царство пало је Скопље под Византију. Од године 1282. припада Скопље српском царству. Цар Душан Силни изабрао је Скопље за своју престоницу, па се је у њему крунисао за цара свију Срба Бугара и Грка године 1346. Са пропасти српског царства на Косову Пољу пало је Скопље под Османлије. Скопље лежи у плодној долини на раскрсници путева из Македоније, Бугарске, Србије, Босне и Скадра, на железничкој прузи Београд — Солун. Броји око 30-40 хиљада душа, Турака, Албанеза, Срба, Бугара и Грка. Седиште је бугарског владике и надбискупа католичких Албанеза. Скопље је живо трговачко место, јер има железничку везу са Солуном, камо извози жито и вуну. Осим тога израђује се у Скопљу кожа, метали и тканине, а тргује много с воћем.

[Шта је освојено] Савезне војске балканских држава окупирале су до сада око 70.000 квадратних километара турског земљишта. Цео косовски вилајет, који се састоји из пљеваљског, новопазарског, приштинског, скопског и пећског санџака, налази се у српским рукама. То је простор од 33.000 квадратних километара. На њему има 1.200.000 становника. Сам Новопазарски Санџак има (заједно са лимском облашћу) 7400 километара. У њему живи 150.000 становника. Према томе српска војска је до сада заузела простор, који износи више од половине данашње Србије, која има око 49.000 квадратних километара. Црна Гора је заузела један део пљеваљског санџака, јужни део новопазарског санџака и делове пељског санџака и скадарског вилајета. Укупно, она је заузела око 6000 квадратних километара, што чини свега две трећине данашње Црне Горе. Грчка је посела знатан део јужне македонске области са неколико вароши. Релативно за сада најмањи простор су заузеле бугарске трупе. Они су отели до сада 10.000 квадратних километара. На целокупном простору, који су савезне војске досад отеле, живи милион и по душа.

[Најстарији српски официри] Најстарији активни српски официр је начелник Главног Генералштаба генерал Драгомир Путник, који већ више од пола века носи војнички мундир.

Од официра, у Србији школованих од генерала Путника старији су по школи:

1. Почасни Генерал Јован Драгашевић официр од 1860.
2. Генерал Стеван Р. Пантелић.
3. Генерал Сава Грујић официри од 1861. године.
4. Генерал Младен Јанковић.
5. Артиљеријски пуковник Јосиф Јаквљевић.